

**Piąta edycja *Praskich dialogów na temat relacji Państwo–Kościół*:
Opieka duchowa w instytucjach publicznych (II),
Praga, 11–14 czerwca 2024 roku**

5th season of *Prague Dialogues on Church and State Relations: Spiritual Care in Public Institutions* (II),
Prague, June 11–14, 2024

PIOTR STANISZ*

 <https://orcid.org/0000-0002-2437-8513>

W dniach 11–14 czerwca 2024 r. odbyła się kolejna, piąta już edycja *Praskich dialogów na temat relacji Państwo–Kościół* (*Prague Dialogues on Church and State Relations*). Tematem konferencji była opieka duchowa w instytucjach publicznych. Tegoroczne spotkanie było więc swego rodzaju kontynuacją sympozjum zorganizowanego przed pięciu laty (w dniach 13–15 czerwca 2019 r.), które poświęcono tej samej problematyce. Warto przy tym zauważyć, że teksty opracowane na bazie wygłoszonych wówczas referatów zostały opublikowane przez Berliner Wissenschaft-Verlag (*Spiritual Care in Public Institutions in Europe*, red. J. R. Tretera, Z. Horák, Berlin 2019) i w tym samym wydawnictwie planowane jest wydanie materiałów stanowiących pokłosie tegorocznego spotkania.

Historia *Praskich dialogów* sięga drugiej połowy lat 90. XX w. Ich pierwsza edycja została zorganizowana w 1996 r. Obrady dotyczyły wówczas finansowania Kościołów w Europie i Stanach Zjednoczonych Ameryki. Kolejne dwie edycje odbyły się w dwuletnich odstępach, koncentrując uwagę uczestników na prawie wyznaniowym i konkordatowym Polski, Słowacji, Węgier i Republiki Czeskiej (1998) oraz prawie wyznaniowym Niemiec i Stanów Zjednoczonych Ameryki (2000).

Głównymi organizatorami tegorocznej konferencji, podobnie jak w przypadku poprzednich edycji *Praskich dialogów na temat relacji Państwo–Kościół*, byli specjaliści z zakresu prawa wyznaniowego, zatrudnieni na Uniwersytecie Karola w Pradze (Katedra Historii Prawa): o. prof. dr Jiří Rajmund Tretera oraz doc. dr Zábaj Horák. Natomiast grono prelegentów obejmowało profesorów uniwersytetów (a w pewnym zakresie również przedstawicieli praktyki) takich państw, jak: Austria (Adreas Kowatsch, Harald Tripp, Wolfgang Wieshaider), Czechy (poza głównymi organizatorami – Adam Csukás i Damián Němec), Francja (Francis Messner), Hiszpania (Beatrice Serra), Niemcy (Felix Hammer), Słowacja (Vojtech Vladár), Wielka Brytania (Mark Hill), Włochy (Stefan Mückl) i Polska (Piotr Stanisław). Podejmując zagadnienia dotyczące duszpasterstw w instytucjach publicznych reprezentowanych państw, koncentrowali się oni bądź to na ujęciach o charakterze

* Ks. prof. dr hab., Katedra Prawa Wyznaniowego, Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Al. Raclawickie 14, 20–950 Lublin, e-mail: piotr.stanislaw@kul.pl.

kompleksowym, bądź też odnosili się do organizacji usług religijnych w określonych instytucjach (zwłaszcza w wojsku i szpitalach).

Istotną rolę w programie obrad odgrywały dyskusje, na które organizatorzy słusznie nie szczędzili czasu. Dzięki nim możliwa była nie tylko odpowiedź prelegentów na pytania dotyczące wygłoszonych przez nich referatów, ale i wymiana myśli służąca pogłębieniu przedstawionych przez prelegentów analiz i uwzględnieniu ewentualnie pominiętych wątków.

Wiele uwagi w trakcie dyskusji poświęcono kwestiom dotyczącym napięcia, jakie w związku z funkcjonowaniem duszpasterstw w instytucjach publicznych może powstać między prawem wspólnot religijnych do nauczania i udzielania usług religijnych oraz prawem jednostek do korzystania z należnych im wolności i praw. Wśród tych ostatnich nie można pominąć wolności religijnej w jej aspekcie negatywnym, co prowadzi między innymi do wniosku, że organizacja omawianych duszpasterstw powinna należycie uwzględniać wolę osób, które mają być objęte usługą kapłanów. To zaś wymusza stworzenie takich rozwiązań organizacyjnych, które – z jednej strony – stworzą zainteresowanym możliwość efektywnego korzystania z opieki duchowej, a z drugiej – nie będą ich zmuszać do ujawniania przekonań wbrew woli.

Powyższe wnioski, możliwe do wyprowadzenia na podstawie samej analizy treści powszechnie uznawanych praw człowieka, znajdują dodatkowe potwierdzenie w unijnych przepisach dotyczących ochrony danych osobowych (współcześnie: rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady /UE/ 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE /RODO/). Obowiązywanie tych przepisów nie pozostaje bez wpływu na funkcjonowanie duszpasterstw w instytucjach publicznych, jako że dopuszczalność przetwarzania tzw. danych wrażliwych (w tym danych odnoszących się do przekonań religijnych lub światopoglądowych) uzależniono w nich od spełnienia przesłanek ujętych w wąski katalog, w którym najistotniejszą rolę przyznano zgodzie osoby, której dane dotyczą (zob. zwłaszcza art. 9 rozporządzenia).

Potrzebę precyzyjnego określenia pozostających ze sobą w relacji praw jednostek i wspólnot religijnych akcentowano szczególnie w odniesieniu do duszpasterstwa szpitalnego. Na baczność uwagę w tym zakresie zasługują prowadzone w Czechach z czynnym udziałem przedstawicieli wspólnot religijnych prace nad nowelizacją ustawy określającej zasady udzielania świadczeń zdrowotnych (Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování). Zgodnie z przyjętymi założeniami, do tego aktu normatywnego miałyby zostać dodane szczegółowe unormowania precyzujące i harmonizujące ze sobą prawa związków wyznaniowych i ich kapłanów z jednej strony oraz pacjentów – z drugiej. Trzeba jednak dodać, że omawianemu projektowi nie nadano jeszcze ostatecznego kształtu, a wejście w życie opracowywanych przepisów zależne będzie od szeregu czynników różnej natury.

Czeskie rozwiązania dotyczące funkcjonowania duszpasterstw w wojsku, szpitalach i instytucjach penitencjarnych zasługują na uwagę również ze względu na owocną współpracę ekumeniczną między Kościołami. Jej konsekwencją jest między innymi praktyka

rozstrzygnięcia kwestii odnoszących się do funkcjonowania omawianych duszpasterstw w drodze trójstronnych umów, których stronami są właściwe władze państwowe, Czeska Konferencja Biskupów oraz Ekumeniczna Rada Kościołów.

W trakcie obrad niejednokrotnie zwracano też uwagę na potrzebę traktowania posług duszpasterskich (opieki duchowej) jako elementu holistycznie pojmowanej troski o pacjenta. Wynika stąd między innymi postulat należytego włączenia kapłanów w personel szpitalny, z czym naturalnie wiąże się potrzeba ich specjalistycznej formacji, która będzie należycie uwzględniała specyfikę środowiska szpitalnego.

Ważne miejsce w dyskusjach konferencyjnych zajmował również wątek właściwej realizacji zasady równości w odniesieniu do organizacji duszpasterstw większościowych i mniejszościowych wspólnot religijnych. Chociaż bowiem jest jasne, że o stosowanych rozwiązaniach organizacyjnych powinno decydować przede wszystkim faktyczne zapotrzebowanie na posługi duchownych określonego wyznania, to jednak równie jasne jest, że członkowie mniejszości religijnych nie mogą zostać pozbawieni należnych im praw, a organizacja duszpasterstw różnych wyznań nie powinna być wynikiem rozstrzygnięć o charakterze arbitralnym.

Za najważniejszy wniosek wynikający z treści obrad konferencyjnych należy jednak uznać potwierdzenie niegasnącej – pomimo zmieniającego się kontekstu społecznego – potrzeby organizacji specjalnych struktur duszpasterskich w instytucjach, w których przebywanie bądź służba wiąże się z ograniczeniem możliwości zabezpieczenia dostępu do posług religijnych własnym staraniem. Fakt ten uzasadnia również finansowe zaangażowanie państwa w faktyczne zagwarantowanie możliwości wykonywania praktyk religijnych i korzystania z posług religijnych w takich zwłaszcza instytucjach, jak wojsko, szpitale i instytucje penitencjarne. Znamienne jest zresztą, na co zwrócono uwagę w trakcie dyskusji, że możliwość pokrywania przez państwo wydatków związanych z posługami duszpasterskimi w takich instytucjach, jak hospicja, schroniska czy więzienia, uwzględniona została nawet we francuskiej ustawie z dnia 9 grudnia 1905 r. o rozdziale Kościoła od państwa (art. 2), chociaż jednym z jej idei przewodnich był zakaz finansowania działalności religijnej z funduszy publicznych.

